

LEER
Orkest

beloningsysteem

LEER
Orkest

1 Inleiding 3

**2 Beloningskaart
Leerorkest** 4
Gebruiksaanwijzing
voor de docent 4

**3 Toelichting
Beloningskaart** 4
3.1 Huiswerk gedaan 5
**3.2 Omgang met het instrument
& speelhouding** 5
**3.3 Goed meegedaan in de les/
Goed gewerkt als groep** 5

4 Sturen van gedrag 6
4.1 Individueel gedrag 6
Stap 1: contact maken 6
Stap 2: complimenten geven 6
Stap 3: gewenst gedrag
benoemen 6
Andere beloningen 6
4.2 Groepsgedrag 7
Stap 1: samenwerken 7
Stap 2: complimenteren 7
Stap 3: nabespreken 8
Parels in een glas 8

Beloningskaart

Bij ..... stickers volgt een bonus!!

Naam .....
Groep ..... Periode .....

	Les 1	Les 2	Les 3	Les 4	Les 5	Les 6
Huiswerk (van te voren invullen)	Les ... uit lesboekje oefenen	Vragen invullen van les...				
Huiswerk gedaan						
Omgang instrument & speelhouding						
Goed meegedaan in de les						
Goed gewerkt als groep						

 = Leerorkest-stickerje plakken

Een uitgave van het Expertisecentrum Leerorkest

ISBN/EAN: 978-90-817867-1-3

Auteurs Silje Austdahl, Hermien Rondeel, Marijke van Amersfoort, Stefanie Liedtke
Redacteur Martje Diemer
Vormgeving Michel van der Sanden Design
Fotografie Jean van Lingen, Willy Slingerland, Derek Lee, Michel van der Sanden e.a.

1 Inleiding

Bij het geven van instrumentale les aan groepen kinderen (5 tot 9 kinderen per groepje) bij het Leerorkest hebben we graag rust en maximale concentratie. In een ideale situatie luisteren de kinderen naar de docent én naar elkaar. Om dit te bewerkstelligen hanteren we in de les dezelfde afspraken en regels als de school. Als een kind iets wil zeggen, steekt het zijn vinger op. De docenten worden aangesproken met u en met juf of meester. Praten kan alleen met toestemming van de docent. En bij het Leerorkest-stilteteken – hand omhoog (overgenomen van de school) – is iedereen stil. De kinderen zitten op een vaste plek, aangewezen en bepaald door de docent. Aan het eind van de les gaan de kinderen één voor één weg en geven de docent een hand.

Deze gewoontes geven de kinderen duidelijkheid. Ze weten wat er van hen wordt verwacht. Hierdoor kan er een positieve leeromgeving ontstaan. Het komt in de praktijk echter vaak voor dat er geen goede lessfeer is. Het lukt

de kinderen niet om zich te concentreren en ze luisteren niet of slecht. Daar sta je dan als docent met al je goede bedoelingen. Dan heb je extra middelen nodig om het juiste gedrag te stimuleren.

Met een aantal Leerorkestdocenten is na overleg met de SOVO-groep (sociale vormingsgroep die op een basisschool mediation in het kader van het project *De Vreedzame School* ontwikkelt) een beloningssysteem voor het Leerorkest ontwikkeld. In dit systeem hebben we speciaal op de lessituatie van het Leerorkest gerichte beloningen bedacht die de kinderen kunnen helpen zich te concentreren en samen te werken. Hieronder volgen uitleg over de beloningskaart en richtlijnen die laten zien hoe je met belonen het gedrag van kinderen – individueel en als groep – kunt sturen.

Met dank aan

Silje Austdahl

docent muziek en specialist muziekpedagogiek

Hermien Rondeel

viooldocent en speciaal onderwijs

Marijke van Amersfoort

directeur Basisschool Samenspel

De SOVO-groep Samenspel

Sociale Vormingsgroep Vreedzame School

Stefanie Liedtke

fagotdocent

2 Beloningskaart Leerorkest

Gebruiksaanwijzing voor de docent

- Het succes van de beloningskaart staat of valt met consequent en rechtvaardig zijn. Geef dus alleen een sticker als iets écht gedaan is. Kinderen weten zelf ook heel goed wanneer ze wel en geen sticker verdienen.
- Vul vooraf in welk huiswerk gedaan moet worden. Bij voorkeur een concrete opdracht die je kunt toetsen. Is het huiswerk gedaan? Geef dan een sticker.
- Ga er niet te lang mee door, anders verliest het beloningssysteem zijn kracht. Stop wanneer het nog leuk is. Als het goed is, is na vijf lessen het gewenste gedrag redelijk geïntegreerd. Een tweede ronde in een later stadium is altijd mogelijk.
- De kaart is slechts een aanvulling op een positief bekrachtigende houding van de docent. Beloningen hoeven niet altijd materieel te zijn.

3 Toelichting beloningskaart

Centraal in het beloningssysteem van het Leerorkest is de beloningskaart in de vorm van een stickerkaart. Bij het werken met een stickerkaart krijgen kinderen een sticker als beloning voor hun inspanningen en gedrag in de les. Door gedurende enige weken te werken met tastbare en zichtbare beloningen kun je gewenst gedrag trainen en inslijpen, zoals thuis oefenen en meedoen in de les. Kinderen weten dat als hun kaart vol is, hen een nog grotere beloning wacht. Dit kan van alles zijn, een koekje, een plaatje of een eigen instrument kiezen waarop het kind voortaan mag spelen. De beloningskaart van het Leerorkest is voor vier belangrijke onderdelen van de Leerorkestles ontwikkeld.

- Huiswerk gedaan
- Omgang instrument & speelhouding
- Goed meegedaan in de les/
Goed gewerkt als groep

3.1 Huiswerk gedaan

De beloningskaart werkt ook goed om kinderen te leren regelmatig thuis te oefenen. Voor de meeste kinderen is het begrip thuis oefenen helemaal nieuw. Hoe moet dat? Hoe doe je dat eigenlijk? Er is vaak geen ouder in de buurt die de kinderen helpt herinneren om te oefenen. Hoe onthoud je dit dan als kind? Om te beginnen is het belangrijk dat de thuis te oefenen stof in de les al is gespeeld en eigenlijk al bijna 'zit', zodat kinderen thuis alleen hoeven te herhalen. Neem de les erop de tijd om het huiswerk door te nemen. Laat kinderen zo mogelijk om beurten stukjes van een liedje in estafette voorspelen. Je kunt ook van tevoren afspreken wie er aan de beurt komt of je 'overhoort' onverwachts.

Het is belangrijk om de kinderen in het begin heel duidelijke instructies mee te geven. Speel elke dag dit liedje drie keer bijvoorbeeld. Of houd alle tonen die je kent zo lang mogelijk aan. Vertel me volgende week hoeveel tellen je het kon volhouden. Of maak deze invuloefening thuis en speel hem net zolang tot ie zit. Een manier om het huiswerk zo interessant mogelijk te maken is om kinderen een mooi lesblad mee te geven voor thuis, met een liedje met vragen of invuloefeningen erop. Op deze manier kunnen kinderen die thuis niet kunnen oefenen, toch huiswerk doen en kun je

al in groep 5 beginnen. Probeer te differentiëren in het huiswerk, met bijvoorbeeld extra oefeningen voor snelle kinderen. Je kunt ook notenpapier meegeven en het kind vragen thuis een liedje te laten opschrijven dat in de volgende les gespeeld wordt.

Met consequente beloningen kunnen we kinderen stimuleren thuis te blijven oefenen, net zolang tot het voor hen een vanzelfsprekende gewoonte is geworden. Er zijn legio beloningen te bedenken. Begin met een sticker voor het thuis oefenen. Benoem hoe vaak en hoe lang de kinderen thuis moeten oefenen voor bijvoorbeeld een mooi rapportcijfer of wanneer ze in aanmerking komen voor een plek in het Klein Leerorkest. Het is belangrijk dat ze telkens iets hebben om naar uit te kijken.

Betrekken van de ouders

Om de ouders te betrekken bij het thuis oefenen werkt een 'heen-en-weerschriftje' goed. Dit schriftje gaat heen en weer tussen school en huis. In dit schriftje staat het huiswerk kort omschreven en kan de docent de ouder vragen of ze een reactie willen schrijven. Dit middel om het thuis oefenen te bevorderen is niet iets om per se voor alle kinderen te gebruiken. Zie het ook als tijdelijk middel, om thuis oefenen op gang te brengen.

3.2 Omgang met het instrument en speelhouding

In de eerste maanden leren alle kinderen van het Leerorkest de beste manier om met hun instrument om te gaan. Hoe houd ik mijn instrument vast? Hoe haal ik het uit de koffer? Hoe zit of sta ik als ik speel? Hoe houd ik mijn armen en cetera. Hierbij is correctie steeds weer nodig en de beloningskaart kan helpen om de kinderen bewust te maken van het belang goed met hun instrument om te gaan. Je kunt per les één aspect van de speelhouding als aandachtspunt nemen, bijvoorbeeld mooi rechtop staan. Het is belangrijk om kinderen van te voren te vertellen op welk onderdeel je vandaag speciaal gaat letten. Als de leerling goed zijn best heeft gedaan, krijgt hij een sticker. De speciale aandacht van de docent voor de houding zal kinderen sneller helpen de juiste houding te vinden.

3.2 Goed meegedaan in de les/ Goed gewerkt als groep

Met de beloningskaart kunnen we het gedrag van zowel individuele kinderen als de groep helpen de goede kant op te sturen. Hieronder gaan we nader in op hoe je als docent gedrag kunt sturen. De beloningskaart is daarbij een van de middelen.

4 Sturen van gedrag

Het sturen en stimuleren van gewenst (groeps)gedrag is nodig opdat kinderen daadwerkelijk iets opsteken van de Leerorkestlessen. Doel is het creëren van een warme en veilige leeromgeving waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Belonen is daarbij een effectief middel.

Of de beloningsmiddelen verbaal of concreet zijn, is niet van wezenlijk belang. Belangrijk is dat ze authentiek zijn en echt ergens op gebaseerd.

4.1 Individueel gedrag

Stap 1: contact maken

Belangrijk startpunt is aandacht besteden aan het maken van individueel contact met elk kind. Begin meteen bij binnenkomst. Geef alle leerlingen aan het begin van de les een hand en wens ze goedemorgen of goedemiddag.

Aan het eind van de les worden er weer handen gegeven en afscheid genomen. Dit is uiteraard een middel, doel is het kind het gevoel te geven dat het gezien wordt. Een knipoog of oogcontact kan ook voldoende

zijn. Laat merken dat je het jammer vindt als een kind er niet is of dat je blij bent als een kind er na afwezigheid weer is.

Stap 2: Complimenten geven

Het geven van een compliment is een eenvoudig en effectief beloningsmiddel waarvoor elk kind gevoelig is. De eerste stap als docent is om het positieve gedrag van een van de kinderen daadwerkelijk waar te nemen.

Dit positieve gedrag benoemen en waarderen geeft de andere kinderen een levend voorbeeld van gewenste gedrag. Vaak trekt negatief gedrag meer aandacht dan het gedrag van de leergierigen. Probeer dit negatieve gedrag te negeren en kijk goed om je heen of je iets goeds ziet gebeuren: Kijk eens hoe Sharon haar hand op de strijkstok heeft! Laten we kijken of we dat allemaal kunnen!

Ook hier weer nemen we de terminologie over van de school waar we zijn: bij het Vreedzame-Schoolprogramma heten complimenten *Opstokers*.

Stap 3: gewenst gedrag benoemen

Gewenst gedrag herkennen en benoemen is een belangrijke eigenschap die de docent zich eerst eigen moet maken. Daarna zal hij ook gewenst gedrag dat 'per ongeluk' ontstaat kunnen herkennen en stimuleren. Een voorbeeld: Eén van de viool leerlingen heeft geen zin om mee te doen. Hij hangt op zijn stoel,

zet de viool op z'n dijbeen en gaat plukken: hij 'speelt bas'. De docente gaat hier positief op in en vraagt hem als bassist de groep te begeleiden. Zij zingen en spelen een lied. Hij blijft ritmisch als bassist plukken en straalt. De docente prijst hem en moedigt hem aan. Het principe hier is: stimuleer gewenst gedrag, maar ook gedrag dat al in de richting van gewenst gedrag gaat.

Vervolgens is het zaak om de onrustige kinderen waar te nemen op hun rustige momenten en hen dan meteen een compliment te geven waarbij je hun rustige gedrag benoemt. Er komt een moment dat het kwartje gaat vallen: Oh, dit is dus de bedoeling! Met het belonen van gewenst gedrag maak je kinderen bewust van hun eigen gedrag en zorg je voor een goede sfeer. Met een compliment, een beloning, versterk je het goede gedrag steeds weer. Negatief gedrag zo min mogelijk aandacht geven helpt je als docent ook om te zien wat wèl goed gaat.

Andere beloningen

Naast verbale complimenten of opstekers kun je een beloning of privilege ook tastbaar maken. Behalve de Beloningskaart is er bijvoorbeeld het helpende handje. Hierbij wordt een kind gedurende een les uitgekozen als de helpende hand van de juf of meester. Dit kind krijgt een kartonnen handje op zijn

T-shirt en mag allerlei klusjes uitvoeren en liedjes voordoen.

Natuurlijk kun je ook zonder tastbaar handje van een van de extra aandacht vragende kinderen je assistent maken. Maar het echte handje geeft deze positie net wat meer zichtbaarheid en status.

Naast de kaart en het handje zijn er talloze beloningen denkbaar tijdens de les. Laat bijvoorbeeld een kind kiezen wat het wil spelen. De andere kinderen spelen na. We nodigen publiek uit, andere kinderen, juffen of meesters, als beloning om te komen luisteren.

Laat een kind dat iets goed doet, dit voorspelen Of laat een kind iets doen dat het graag wil, zoals iets op zijn instrument spelen, een rap laten horen of trommelen op de tafel. Niet de beloning, maar het belonen zelf is

de hoofdzaak.

'Welke beloning het precies is, is niet van wezenlijk belang voor het principe van belonen. Het is wel belangrijk dat er een beloning volgt op goed gedrag.' Silje Austdahl

4.2 Groepsgedrag

De dynamiek in de groepslessen is vaak temperamentvol. Actie en reactie volgen elkaar snel op. Daardoor lopen dingen soms anders dan gewenst. We kunnen met belonen ook het groepsproces positief beïnvloeden en sturen. Die sturing bestaat uit drie stappen.

Stap 1: Samenwerken

Allereerst kun je het groepsgevoel stimuleren door activiteiten te verzinnen waarbij kinderen moeten samenwerken. Doel hiervan is om elkaar te leren kennen en te leren waarderen in een andere setting dan in de klas, namelijk de muziekles. Een goed voorbeeld hiervoor is bijvoorbeeld samen een yell maken: 'Wij zijn de altviolen, wij spelen laag en goed. Kun jij dat niet geloven, kijk dan maar hoe het moet!' Met het creëren van dit groepsgevoel ontstaat er al een beetje de sectietrots, iets wat we later kunnen gebruiken in de orkestrepitities.

Stap 2: Complimenteren

Als volgende stap kun je de hele groep een compliment of opsteker geven als het goed

gaat in de les. Van belang hierbij is dat je van tevoren met de kinderen afsprekt wat je van ze verwacht en waarop je tijdens de les gaat letten, dus hen vertelt wat het gewenste groepsgedrag is. Het is zaak om positief te blijven en creatief om te gaan met ongewenste momenten. Probeer steeds te benoemen wat wél goed gaat!

Stap 3: Nabespreken

Regelmatig samen met de kinderen de les nabespreken is leerzaam. Het doel is de kinderen bewust te maken van hoe de les is gegaan en hoe hun persoonlijke gedrag van invloed is geweest op het geheel. Doe dit ook bij leuke lessen!

Een les voorbespreken kan ook een goed middel zijn. Nabespreken hoeft niet elke les. Het heeft meer effect als het af en toe gebeurt. Het gaat erom dat je èchte interesse hebt in wat de kinderen doen. Voor een goed groepsproces is het belangrijk om de groep als geheel aan te spreken op (on)gewenst gedrag, maar ook de leerlingen de gelegenheid te bieden om elkaar iets te leren. Als docent doe je dan een stapje terug.

Twee viool leerlingen zitten naast elkaar in de groep. Ze gaan op ontdekkingstocht en strijken met hun stok bij elkaar op de viool, grappig om te zien. Ze mogen het samen voor de groep voordoen en de ande-

ren mogen het nadoen: groot succes! Behalve alle kinderen na een geslaagde les een sticker geven voor hun Beloningskaart zijn er hier ook weer andere Goede beloningsvormen. Je kunt bijvoorbeeld een groepsfoto maken en ophangen of uitdelen aan de kinderen. Of na bijvoorbeeld drie lessen goed gewerkt te hebben kun je samen een muziekspelletje doen, zoals muziek- memory, muzikaal ganzenbord of een quiz.

Parels in een glas

Een mooie manier om samen met de hele groep aan positief gedrag te werken is om dit proces zichtbaar te maken met een gemeenschappelijk beloning. Dat kan bijvoorbeeld op deze manier: Iedere keer als je gewenst gedrag waarneemt – bijvoorbeeld een kind dat stilletjes naar je luistert of de groep die goed heeft opgeruimd – doe je een parel in een glas. Vertel er bij voor welk gedrag de parel is. De hele groep wordt zo bij het proces betrokken en als docent word je eraan herinnerd om gewenst gedrag te benoemen. Het enige dat je hiervoor nodig hebt zijn een groot doorzichtig glas en mooi gekleurde parels,

knikkers of kleine kralen (te koop in speelgoedwinkels). Leg de leerlingen uit hoe het werkt en wees consequent in het gebruik. Haal er nooit meer een pareltje uit als straf. Dit kan het tegenovergestelde effect opleveren. Wanneer het glas vol is, komt er een groepsbeloning. Welke dat is, kun je van tevoren met de kinderen afspreken of juist een verrassing laten zijn. Het kan een koekje, een grote sticker of een potlood zijn, maar ook een activiteit of spelletje. Ook hier geldt: *niet de beloning, maar het belonen zelf is wezenlijk.* ●

Niet de beloning, maar het belonen zelf is wezenlijk